

Derde Vale Braamsluiper van Nederland

Frank van Groen

FOTO: MAURITS MARTENS

Vale Braamsluiper in het Diemerpark op 2 januari 2021

Onze Braamsluiers zijn trekvogels die in Afrika overwinteren, met name in Tsjaad, Soedan en Ethiopië. Net als bij andere zomergasten is het leuk de eerste zingende Braamsluiper van het jaar te horen. Als je regelmatig buiten komt gebeurt dat meestal in de loop van april en ben je blij met de staccato-achtige tè-tè-tè-tè-tè-tè zang die ergens uit een dicht bosje komt.

Ontdekking in Diemerpark en Twitch

Op 1 januari maak ik traditiegetrouw een nieuwjaarsvogelronde, altijd weer leuk om de eerste soorten van het jaar waar te nemen en zodoende de jaarlijst op te starten. Mijn eerste soort in 2021 diende zich al om 1:30 uur aan, terwijl ik met de burens buiten op straat in Amsterdam-Oost het nieuwe jaar aan het inluiden was. Ondanks een vuurwerkverbod vanwege de Corona-pandemie, om overbelasting van ziekenhuizen met vuurwerkslachtoffers tot een minimum te beperken, waren

er genoeg mensen die dat verbod negeerden. Een groep door het helse kabaal opgeschrikte Kolganzen vloog al roepend in het donker over. Dat moet een angstig uurtje geweest zijn voor deze vogels.

Even na achten begon het licht te worden en na een oliebol als ontbijt was de eerste vogelbestemming park Frankendael en de Nieuwe Ooster. Voor ik de straat uit was stonden er al 17 soorten op de jaarlijst. Even later konden soorten als Holenduif, Koperwiek, Boomklever, Vuurgoudhaan en Appelvink bijgeschreven worden. Rond het middaguur thuis even bijkomen met opnieuw een home-made oliebolletje en een kop koffie. De stand: 39 soorten.

De rest van de dag besloot ik langs de zuidelijke IJmeerkust op zoek te gaan naar onder meer watervogels. In het Nieuwe Diep zat een Pontische Meeuw (soort 43), over het Amsterdam-Rijnkanaal vloog een adulte Grote mantel (46) en aan de overzijde van de Nesciobrug viel mijn oog op een groepje Putters (47) in het Diemerpark. Fraaie vogeltjes, de moeite van het bekijken waard. Plotseling schoot daar een klein grijsbruin vogeltje door mijn beeld, het leek wel een Braamsluiper (48). Dat is vreemd begin januari. Dat moest wel iets bijzonders zijn. Snel dus van mijn fiets gestapt, camera tevoorschijn gehaald en voorzichtig een paar stappen richting Putters en de vermeende Braamsluiper gezet. De vogel foerageerde eerst op de grond tussen het gras, maar kroop tussen nog bebladerde takken van een braamstruik door om tot slot bovenop een afgeknot stammetje te gaan zitten, in het middagzonnetje, alvorens het verder het terrein in vloog. Het lukte me een paar bewijsplaatjes te maken, waarbij opviel dat hij er wel iets anders uitzag dan een gewone Braamsluiper, minder grijs, zonder opvallend masker, en met meer bruine tinten. Ook de lichte iris viel op.

Me ervan bewust dat er meerdere ondersoorten zijn van de Braamsluiper en dat enkele van die ondersoorten mogelijk de soortstatus hebben bereikt dacht ik in eerste instantie aan Woestijnbraamsluiper. Ik tikte het volgende bericht in op de Amsterdamse VogelApp, 'Om 13:15 mogelijke Woestijnbraamsluiper bij sportvelden in Diemerpark tijdens nieuwjaarsrondje. Vogelrijk 2021 allemaal'. Helaas bleek mijn mobiel op dat moment geen bereik te hebben zodat het bericht vooralsnog niet in cyberspace verdween. Even verderop bij Akkerswade waren vwg-ers Marijke Kruyt en Luella van Turnhout aan het vogelen. Samen keken we naar een paar Wintertalingen, uiteraard een nieuwe jaarsoort (49), en ik liet ze mijn foto's van de Braamsluiper zien. Via Luella haar telefoon lukte het om Steven Wytéma op de hoogte te stellen van deze intrigerende waarneming. Om 13:57 uur meldde Steven de waarneming in de Appgroep. Even later belde hij me voor meer details over de locatie van de waarneming. Vervolgens ging het verder naar Haven Ballast (Roodborsttapuit 55, Krooneend 56) de Kruithoorn (Brilduiker 57) en via IJburg (Rietgors 61, Topper 64 en als laatste van die dag Brandgans 65) weer terug naar Amsterdam-Oost. Op de terugweg nog even langs de locatie van de Braamsluiper waar vwg-ers Piet van der Werf en Will Price nog wat stonden na te praten over de dwaalgast die zojuist in het late daglicht was verdwenen in de begroeiing.

De Gierzwaluw

In de Vogelapp verschenen de volgende berichten na de melding; 'Mbt Braamsluiper: ontdekt aan zo-zijde, verplaatsend ri. No zijde. Vast nog in de buurt, ik ga nu kijken, zag al wel hangjongeren met vuurwerk daar' (14:29 Steven Wytema), 'Correctie: via westzijde wegvliegend ri N. Nu iig 4 man zoeken' (14:52 Steven Wytema), 'Luella heeft m waarschijnlijk daarna zelf nog gezien in braamstruiken aan zuidkant van het pad (krijg ik net door)' (15:14 Steven Wytema), 'hier' (15:34 Ton Lakeman). De vogel werd die middag door elf mensen ingevoerd in Waarneming.nl. Het meest waarschijnlijk betrof het de ondersoort blythi of Siberische Braamsluiper, maar zeker was dat niet. Ook op 2 januari was de vermeende Siberische Braamsluiper nog aanwezig en werd hij door 18 mensen ingevoerd. Er werden vele foto's, enkele filmpjes en een geluidsopname van de mysterieuze Braamsluiper geüpload. Vanwege de zeer lastige herkenbaarheid van de verschillende ondersoorten in het veld verzamelde Steven vier poepmonsters voor nadere analyse. De volgende dag verzamelde ook Adrie Streefland een poepmonster. De poepmonsters werden opgestuurd naar Peter de Knijff, een vogelaar verbonden aan de Universiteit Leiden

FOTO: FRANK VAN GROEN

Vale Braamsluiper onder nog bebladerde braamstruik, 1 januari 2021 om 13:05

en hoofd van het forensische laboratorium voor DNA onderzoek. Peter voert geregeld DNA-analyses uit van zeldzame mysterybirds in Nederland om hun ware identiteit te achterhalen. Het zou echter nog wel even duren voordat dit bekend zou worden van de Diemerpark Braamsluiper was de verwachting, want er zou door de Coronapandemie zwaar tekort zijn aan pipetten.

De verschillende ondersoorten van de Braamsluiper

Een taxon, meervoud taxa, is de kleinste mogelijke evolutionaire eenheid die door taxonomen wordt onderscheiden, beter bekend als ondersoort. Soorten die monotypisch zijn hebben maar één ondersoort. Daarnaast zijn er polytypische soorten met tot wel tientallen ondersoorten. Soms wordt op basis van toegenomen kennis besloten een ondersoort of een groep ondersoorten de soortstatus te geven. Volgens het tweede deel van 'the HBW and Birdlife International Illustrated Checklist of the Birds of the World' (2016) zijn er zes ondersoorten van de Braamsluiper, verdeeld over drie ondersoortgroepen (subspecies groups). Het gaat om curruca, blythi, halimodendri, minula, margelanica en althaea. De eerste drie worden Lesser Whitethroat genoemd, minula en margelanica Small Whitethroat of Desert Whitethroat en althaea Hume's Whitethroat. De drie onderscheiden ondersoortgroepen worden alleen door de IOC World Bird List gesplit en als aparte soorten beschouwd. De andere drie belangrijke wereldlijsten lumpen (red: 'op een hoop gooien') alle zes de ondersoorten tot één soort, de Braamsluiper (All the Birds of the World, 2020). Behalve westelijke Braamsluiers van de ondersoort curruca, de nominaat, zijn er de laatste jaren ook oostelijke ondersoorten van de Braamsluiers vastgesteld in Nederland. Meestal gebeurt dat in het najaar, soms ook in de winter. Die andere ondersoorten zijn maar moeilijk tot zeer moeilijk van onze eigen ondersoort curruca te onderscheiden. Zonder analyse van het DNA uit een poepje of veertje is het daarom in de praktijk onmogelijk met 100% zekerheid te zeggen tot welk taxon een wat vaal tot bruinig gekleurde Braamsluiper behoort, die in de herfst of winter in Nederland wordt waargenomen. Dankzij het bepalen van mitochondriale DNA-sequentie is de laatste jaren meer bekend geworden over deze vogels.

De ondersoort blythi of Siberische Braamsluiper komt ten oosten van de Oeral voor tot diep in Siberië en overwintert in Zuid-Azië. Ten zuiden daarvan in Centraal-Azië ten oosten van de Kaspische Zee broedt de ondersoort halimodendri of Vale Braamsluiper, die vermoedelijk van het Arabische Schiereiland oostelijk tot in India overwintert. Het taxon althaea komt verspreid voor in Iran, Afghanistan en Pakistan. Verder naar het oosten in China en Mongolië komen nog de ondersoorten margelanica en minula voor.

Veel is nog onduidelijk over al deze braamsluiertaxa, al wordt wel steeds meer bekend. Op 4 februari 2021 hield Peter de Knijff een lezing op het youtube-kanaal van de DBA (Dutch Birding Association) waarin een update gegeven werd van het voorkomen in Nederland en de taxonomische indeling van de verschillende (onder)soorten (<https://www.youtube.com/watch?v=021Nm2nmWlk>). Hieruit kwam naar

voren dat op grond van een in 2013 gemaakte mitochondriale DNA-stamboom bleek dat curruca en minula zusterata zijn, dus nauwer verwant aan elkaar dan de overige taxa. Daarnaast zijn ook halimodendri en blythi nauw verwant. Hetzelfde geldt voor althaea en margelanica. Van blythi en halimodendri kunnen bovendien twee MtDNA-typen onderscheiden worden, respectievelijk type 1a en 1b, en type 2a en 2b. De meeste Siberische Braamsluiers in Nederland behoren tot type 1a. Van type 2b van de Vale Braamsluiper is niet bekend waar het broedgebied zich bevindt. Dit type is alleen in West Europa vastgesteld.

Herkenning

De huidige kennis betreffende de herkenning van Braamsluiers in het veld is niet compleet. Siberische Braamsluiper (blythi) en Vale Braamsluiper zijn bruiner van toon en ook de hoeveelheid wit op de staart en de positie van de pennen verschilt. Veel wit op buitenste staartpen wijst op blythi, wanneer de tweede slagpen korter is dan de zesde ook. Soms is deze pen echter ook korter dan de 5^e, 7^e, 8^e of zelfs 9^e pen. Ook gewone Braamsluiers in het najaar kunnen bruinige bovendelen hebben. Dit kenmerk komt dus niet alleen bij Siberische- en Vale Braamsluiper voor. Naast de nominaat curruca die in vrijwel heel Europa voorkomt en ook in Nederland en in Amsterdam broedt zijn nog drie ondersoorten van de Braamsluiper met zekerheid in Nederland vastgesteld, namelijk althaea (één geval in NW-Europa en gevangen in Meyndel), blythi en halimodendri. Op basis van 101 DNA-bevestigde gevallen van Braamsluiper in Nederland en België in de periode 2006–2020 blijkt dat er overlap is tussen het voorkomen van blythi en curruca in het najaar, al zijn gevallen van blythi gemiddeld later dan gevallen van curruca. Het laatste bekende geval van curruca betreft een vogel op 1 november. Op grond van de datum, de bruinige bovendelen en het vele wit op de staart was daarom meteen al duidelijk dat de vogel van het Diemerpark een bijzonder taxon van de Braamsluiper betrof. Welk taxon precies kon met de beschikbare kennis alleen met DNA-analyse worden aangetoond.

Ontknoping

Zoals gezegd was op 4 februari een lezing aangekondigd van Peter de Knijff over onder meer poepmonsters van Braamsluiers, op het youtube-kanaal van de DBA. Op de Amsterdamse vogel-appgroep werd aangegeven dat hier waarschijnlijk meer informatie over het Amsterdamse geval zou worden bekend gemaakt. En inderdaad, op het einde van de lezing maakte Peter bekend dat de analyse van de poepmonsters van de vogel van het Diemerpark op maandag 1 februari startte en de uitslag op woensdag 3 februari bekend werd. Het blijkt niet te gaan om een Siberische Braamsluiper zoals veel mensen aanvankelijk dachten maar om de veel zeldzamere Vale Braamsluiper. De vogel van het Diemerpark blijkt pas het derde geval in Nederland te zijn. Het tweede geval betreft een vogel op 6 december 2020 op Ameland. Tot voor kort was een Vale Braamsluiper die in twee opeenvolgende winters in Vinkhuizen bij Groningen werd gezien de enige waarneming van halimodendri

 BirdLife International (2021) Species factsheet: *Sylvia curruca*

Wereldwijde verspreiding van Braamsluiers

Geel is broedgebied, groen is doortrek, blauw is winterkwartier

(type 2b) in Nederland. Deze vogel was hier langdurig aanwezig, van 31 december 2005 t/m 12 april 2006 en van 2 november 2006 t/m 7 april 2007. Van het 2e en 3e geval wordt mogelijk later dit jaar bekend tot welk MtDNA-type ze behoren. Momenteel zijn er van 30 niet curruca Braamsluiers in Nederland resultaten bekend van MtDNA-analyse, afkomstig van veertjes van gevangen exemplaren en van poepmonsters van vogels in het veld. Het gaat om 26 individuen van de ondersoort *blythi*, 3 vogels van de ondersoort *halimodendri* en één van de ondersoort *althaea*. Steven en ondergetekende zullen dit geval binnenkort indienen bij het CDNA (Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna) om tot een definitieve opname van deze vogel in de statistieken van zeldzame vogels in Nederland te komen. Bij de CDNA geldt in het algemeen bij gevallen waarbij DNA-analyse een rol speelt in de herkenning dat een geval pas in behandeling wordt genomen als de DNA sequentie in Genbank is ingediend. Gezien al het verzamelde materiaal dat de determinatie ondersteunt verwacht ik wel dat dit gaat gebeuren, waarmee een nieuw taxon aan de Amsterdamse Avifaunistische Lijst zal worden toegevoegd.